

LUND UNIVERSITY

En proto-feminist

Halldenius, Lena

Published in:
Modern filosofi

2015

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Halldenius, L. (2015). En proto-feminist. *Modern filosofi*, 1(3), 63-65.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Essä

av LENA HALLDENIUS

En

proto- feminist

Hon var feminist långt
innan ordet fanns.
Lena Halldenius vill läsa
1700-talsfilosofen
Mary Wollstonecraft rätt.

Lena Halldenius är docent
i filosofi och professor i
männsliga rättigheter,
Lunds universitet

M

EDBORGARSTATUS MÅSTE MAN HA FÖR ATT BLI FRI SOM person. Det var kärnan i de republikanska idéerna (se nedan) och Mary Wollstonecraft såg i dem ett löfte om kvinnornas frigörelse. Med medborgarstatus kan man agera självständigt i offentligheten och, så att säga, representera sig själv inför andra. Om du förnekas denna status kan du inte vara fri. I själva verket är du en slav, vilka andra eftergifter som än görs. Att kvinnan förvisas till hushållet och hushållet till samhällets utkanter, utom synhåll för det offentliga, är följden av just de hierarkier och maktförhållanden som den republikanska idén om frihet borde blottlägga.

Till att börja med måste vi vara på det klara med Mary Wollstonecrafts syn på vad jämlikhet mellan könen handlar om. I en ofta citerad passage i *Till försvar för kvinnans rättigheter* uttrycker hon en "vild önskan", att se "betydelsen av kön omintetgöras i samhället". Betoningen bör ligga på 'i samhället', vilket i sammanhanget avser socialt umgänge i allmänhet. Så länge som kvinnan tillskrivs svaghet, och så länge som det lättaste sättet för kvinnor att få den kärlek och respekt som varje person vill ha, är att spela med i spelet där de alltid "verkar vara ditt eller datt" så kommer de att förbli vad de har gjorts till: varelser med inskränkt tankeförmåga, med lättsinnigheter som enda sysselsättning, och en kombination av list, undergivenhet och utseende som enda tillgång i ett spel som går ut på att "behaga dårar".

Att vara kvinna är ett konstruerat tillstånd och att leva en kvinnas liv är besläktat med skådespeleri, en falsk föreställning. Den bittra sanningen är att kvinnor tränas i att bli oförargliga leksaker, utan en seriös tanke i huvudet, bara för att sedan bli hånade för att de är precis sådana som de har blivit

REPUBLIKANISMEN

är en samling idéer ur en två tusen år lång tradition. Den typ som Wollstonecraft bekände sig till betonar folksuveränitet. Lagstiftande makt utövas av medborgarna genom representanter. Personlig frihet är en följd av att medborgarna har inflytande över de lagar som kontrollerar dem. Samhällets utveckling är beroende av folkets utveckling och moraliska samhällsengagemang.

tillsägda att de måste vara.

Den enda rimliga responsen är att se till att kön förlorar sin betydelse i samhället, enligt Mary Wollstonecraft. Hon och många av hennes läsare menade att moralen är grundad i förnuftet och förnuftet "tilldelar inte dygden ett kön". Att utveckla sin dygdiga karaktär innebär att tygla sina begär och lidelser i enlighet med förnuftet. Det är en plikt för varje person, och i detta hänseende "har naturen inte gjort någon skillnad". Det enda sättet att göra moralisk skillnad mellan könen skulle vara att förneka att kvinnor har förnuft och därmed hamna i den obekväma slutsatsen att kvinnor inte heller kan ha några plikter. Detta är kärnfrågan vad jämlikhet mellan könen beträffar.

En del av dagens debattörer verkar vara besvikna på Mary Wollstonecraft för att hon inte bekymrade sig om att kvinnor och män har olika sociala funktioner. Hon talar obehindrat om "kvinnors särskilda plikter", något som felaktigt har tagits som bevis för att hennes feminism var outvecklad. Man har sagt att trots att hon hävdade kvinnors intellektuella och moraliska kapacitet, så tyckte hon fortfarande att

de borde nöja sig med att vara fruar och mödrar. Men en sådan läsning missar poängen.

Som sann republikan betraktade Mary Wollstonecraft familjeplikterna som en del av de medborgerliga plikterna för den kvinnliga medborgaren. Den republikanska idén om medborgerligt moderskap parades vanligen med föreställningen att kvinnors funktioner – som moderskap – var specifikt kvinnliga medan mäns funktioner var de universellt mänskliga. För sådana lämpade sig inte kvinnor på grund av kvinnliga egenskaper som svaghet och sentimentalitet. Denna bristande överensstämmelse förkastade Mary Wollstonecraft.

Att vara mor är en specifik funktion, men det är det också att vara far. Hon betraktade specifikt kvinnliga funktioner som likvärdiga motsvarigheter till de manliga. ”Jag behandlar kvinnors specifika plikter som jag skulle behandla specifika plikter för en medborgare eller far.” Det huvudsakliga målet i livet har män och kvinnor gemensamt: den moraliska utvecklingen som förnufts- varelse.

Viktigare ändå är Wollstonecrafts kritik av de förödmjukande yrken som var tillgängliga för kvinnor. Hon betraktade bristen på respektbara anställningar och hindren för att tjäna sitt eget uppehälle som ett slag mot kvinnors frihet: ”Kvinnor skulle verkligen kunna studera läkekonsten och bli läkare såväl som sköterskor. [...] Företag av olika slag skulle de

”Jag behandlar kvinnors plikter som jag skulle behandla plikter för en medborgare eller far”

MARY WOLLSTONECRAFT
(1759–1797)

brittisk författare och filosof, mest känd för *Till försvar för kvinnans rättigheter*. Hon tog ställning för franska revolutionen och drev en skola för flickor. Den populära reseskildringen *Letters written during a short residence in Sweden, Norway and Denmark* översattes till svenska nästan direkt. Wollstonecraft gifte sig med filosofen William Godwin, en av anarkismens förgrundsgestalter. Hon dog i barnsäng 38 år gammal och lämnade flera oavslutade manuskript efter sig. Paret's dotter, Mary Shelley, skrev romanen *Frankenstein*.

också kunna driva [...] Kvinnor skulle då inte behöva gifta sig för sin försörjning.” För hur skulle kvinnor kunna vara oberoende av män om de inte hade egna pengar? Det faktum att Mary Wollstonecraft var så påstridig vad gäller kvinnors ekonomiska oberoende och den värdighet och respekt som hon

Det kan framstå som en förvirrande anakronism att låta den beteckningen beskriva något som hände tidigare. Även om jag är angelägen om att inte pådyvla ett intet ont anande förfutet nya termer, så tror jag att jag i detta fall av praktiska skäl kan rättfärdiga ett undantag. Vi behöver skilja ut Mary

fäster vid att kunna uppfylla sina plikter mot sig själv och andra genom betalt arbete, tar död på den vanliga missuppfattningen att hon bara brydde sig om kvinnor i medelklassen.

Jag kan tänka mig att det kan komma invändningar mot hur jag använder termen *feminist*, eftersom den inte kom i bruk förrän långt in på 1800-talet, inom den framväxande kvinnorörelsen.

Wollstonecraft från mer politiskt försiktiga, samtida författare, som Hannah More och Patricia Wakefield, som också tog upp ojämlikheten mellan kvinnor och män. Även de var bekymrade över kvinnors ställning och önskade att se reformer, men begränsade sina förslag till seder och utbildning. Enligt Mary Wollstonecraft kommer vi inte åt kvinnors situation om vi inte är beredda att ifrågasätta hierarkierna i det politiska samhället och det kommersiella livet. Kvinnors ojämlikhet väcker politiska frågor om rättigheter, egendom, makt och institutioner, inte bara moraliska frågor om uppförande, attityder och goda principer. *Feminist* är en användbar term i detta sammanhang för att markera att Mary Wollstonecraft uppfattar och analyserar de politiska implikationerna av normer om gott uppförande och bra utbildning.

Ett annat skäl till att jag tar mig friheten att använda ordet *feminist* har att göra med Wollstonecrafts metod. Ett centralt drag i hennes interna kritik av republikanismen är det sätt på vilket hon utforskar upplevelsen av att vara beroende. Hon utforskar det fenomenologiska innehållet i att leva ofritt genom att fråga, inte bara vad ofrihet är, utan också *hur* den känns. Hur känns det att vara utlämnad åt någon annan? Vad gör det med en? Wollstonecraft försvarar republikanska principer, men tror att en verklig förståelse av vad det är att vara fri, varför hierarki är dåligt och hur

ojämlikhet fungerar bara kan komma genom erfarenhet. Den brittiska författaren Janet Todd skriver i sin introduktion till en samling av Wollstonecrafts brev, att hon "trodde på att nå sanningen genom att undersöka sin egen erfarenhet". Jag skulle formulera det så här: Hon trodde på att man kan nå sanningen genom att undersöka erfarenheten hos den oprivilegierade, den ofria, bland kvinnorna och de arbetande massorna som betalar för att upprätthålla ordningen.

Den feministiska kärnan i Wollstonecrafts republikanska filosofi syns i hennes fokus

på dynamiken mellan organisationen och funktionerna i ojämlika institutioner som utbildning, familj och arbetsmarknad. Denna ojämlikhet påverkar medvetandet och självbildens hos de människor som lever och verkar inom dessa institutioner, utan några möjligheter att kontrollera och ändra dem. Det slags utbildning som kvinnor vanligtvis underkastades är ett bra exempel. Kvinnor, hävdar hon, hålls inte bara beroende – av män och de institutioner som män kontrollerar – men de undervisas också i "att handla och tänka enligt en annan ofullständig varelses vilja och underställa sig, rätt eller fel, makten". Med en bitande referens till *Émile* av Jean-Jacques Rousseau tillägger hon den praktiska observationen att en kvinna

"tränad i lydhet", som bara har "lärt sig behaga", lämnas hjälplös och i fattigdom om hennes man – väktare och herre – dör före henne.

Att leva ofritt är att vara beroende av någon annans vilja, att vara i dennes makt. Det gäller även om du underkastar dig frivilligt; det gäller till och med *särskilt* om du underkastar dig frivilligt, eftersom du genom att göra det visar att inte bara ditt förnuft men också dina önsknings och känslor har anpassats till slaveriet du befinner dig i. Det grymma skämtet är att kvinnor tränas, inte bara i att *leva* ett liv utan frihet, utan att *älska* det.

Förtrycket är fullkomnat när kvinnorna inte ens betraktar sig själva som ofria längre eller när de klamrar sig fast vid slaveriet som ett desperat tecken på ära eller trygghet, eller helt enkelt som ett sätt att få livet att kännas förutsägbart och säkert. Det här är en överväldigande utmaning för den som vill åstadkomma förändring.

Det handlar inte bara om att förbättra utbildningen eller reformera lagar om sådant som arv och egendom. Uppgiften är djupare och mer omskakande än så: att ta itu med upplevelsen av ofrihet. Det gäller att försöka förstå hur det kommer sig att kvinnor och andra slavar "kramar" sina bojor, men också hur livet upplevs av de kvinnor som försöker att bryta sig ur sina bojor, medan de av lag och tradition är dömda att förbli fjättrade vid dem. ☉

Översättning: Cecilia Christner Riad

Ur *Mary Wollstonecraft and feminist republicanism. Independence, rights and the experience of unfreedom* (Pickering & Chatto).